

BİBLİYOGRAFYA :

Lâmîî, *Nefehât Tercümesi*, s. 685 vd.; Feridun Ahmed Bey, *Münşeatü's-selâtn*, İstanbul 1274-75, I, 28; Taşköprizâde, *Şakâ'îk* (nşr. Ahmed Subhî Furat), İstanbul 1405/1985, s. 226-232; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 240-246; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1279-80, I, 420, 423, 534; Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul 1328-30, I, 210; *Osmanlı Müellifleri*, I, 13; III, 191; Abdülbâki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 240-242; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 400 vd.; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 35; Orhan F. Köprülü, *Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri* (doktora tezi, 1951), İÜ Ed. Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 512, s. 83-105; a.mlf., "Akşemseddin", *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, I, 75-76; Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara 1954, s. 131, 217-219; İsmail E. Erünsal, *Abdurrahim Karahisarî Hayatı ve Vahdetnâmesi* (lisans tezi, 1970), İÜ Ed. Fak.; Ali İhsan Yurd, *Fatih Sultan Mehmed Hân'in Hocası Şeyh Akşemseddin: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1972 (metinde aynı müellif tarafından neşredildiği ifade edilen Akşemseddin'in eserleri bu inceleme içinde yer almaktadır); Banarlı, *RTET*, I, 507 vd.; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 279-280, 537; a.e. IV, s. 893-894; *Türkiye Kütüphaneleri İslâmî Tıp Yazmaları Kataloğu*, İstanbul 1984, s. 139-140; Bedi N. Şehsuvaroğlu v.dğr., *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 47, 62; H. J. Kissling, "Aq Şems ed-Din Ein türkischer Heiliger aus der Endzeit von Byzanz", *BZ*, XLIV (1951), s. 322 vd.; a.mlf., "Ak şams al-din", *El²* (İng.), I, 312-313; Hüseyin Sıdkı Köker, "Tefsiri Mevlâna Mustafa ve Vakıfları", *VD*, III (1956), s. 227-228, 258, resim 1/7; Kemal Eraslan, "Akşemseddin'in Dinî-Tasavvufî Şiirleri", *TDI*, sy. 394 (1984), s. 411-417; a.mlf., "Akşemseddin'in Dinî-Tasavvufî Şiirleri", *TDAY Belleteri* 1984, Ankara 1987, s. 11-85; Cafer Şirar, "Akşemseddin Muhammed b. Hamza", *DMBİ*, I, 498.

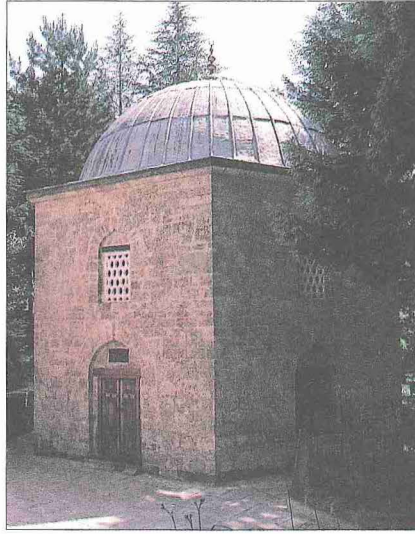

ORHAN F. KÖPRÜLÜ-MUSTAFA UZUN

AKŞEMSEDDİN TÜRBESİ

Bolu'nun
Göynük kazasında
Akşemseddin'in defnedildiği kabir.

İstanbul'un mânevî fâtihi kabul edilen ve Fâtiha Sultan Mehmed'in hocası olan Akşemseddin'in türbesi Süleyman Paşa Camii yanındadır. Kapı kemerini aynasındaki Arapça kitâbesine göre, 792'-de (1390) dünyaya gelip 863 Rebûlâ-hir sonlarında (Şubat 1459) vefat eden Şeyh Akşemseddin için 868 (1463-64) yılında yaptırılmıştır. Evliya Çelebi *Seyahatnâmesi*'nin matbu nüshasındaki bir notta, türbenin harap olması üzeri-

Akşemseddin Türbesi - Göynük/Bolu

ne hazîne-i hâssadan masrafı karşılanarak yeni ve güzel bir türbe yapıldığı belirtilmiştir. 1952 yılından itibaren türbenin dış mimarisi tamir görmüş, bu sırada içindeki sandukaların yerleri değiştirildiği gibi bir tanesi de anlaşılmayan bir sebepten kaldırılarak yok edilmiştir.

Akşemseddin Türbesi, çapı 4.80 m. kadar olan bir altıgen biçimindedir ve kesme taştan yapılmıştır. Üstünü kurşun kaplı bir kubbe örter. Her cephesinde altı üstlü ikişer pencere vardır. Kapı çerçevesi basit, sade ve Osmanlı devri Türk türbe mimarisinin klasik çağının mütevazı bir örneğidir. Son tamirde sandukaların yanlara yerleştirilmesi gibi yanlış bir işin niçin yapıldığının izahı mümkün değildir. Türbede Akşemseddin'den başka iki oğlu da yatmaktadır. Evliya Çelebi, Akşemseddin'in pek çok sayıdaki oğul ve torunlarının adlarını vererek bunların çoğunun onun yanında yattıklarını bildirir. Şeyhin sandukası, Anadolu'da Selçuklu devrinde çok görülen ceviz ağacından işlenmiş sandukaların bir benzeridir. İki yan cephesinde kabartma harflerle bir hikmet ile bir hadîs-i şerif yazılmıştır. Baş taraftaki aynasında rûmîlerle bezenmiş yine bir hadîs-i şerif, diğer aynada ise bir hakîm sözü görülür. Akşemseddin'in sandukası, Osmanlı devrinde yapılan ağaç sandukaların sonuncusu olarak özel bir değere sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 461-464; a.e. (haz. Zuhurî Danışman), İstanbul 1970, IV, 169-172; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 279-280; Ali İhsan Yurd, *Fatih Sultan Mehmed Hân'in Hocası Şeyh Akşemseddin: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1972.

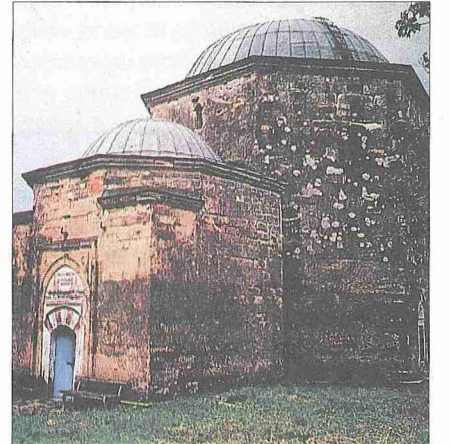
SEMAVİ EYİCE

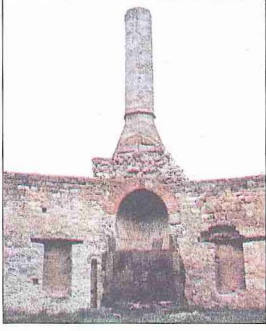
AKYAZILI SULTAN ÂSİTÂNESİ

Bulgaristan'da
Varna ile Balçık arasında
XVI. yüzyıla ait bir tekke.

Mimari üslubundan XV. yüzyıl sonları veya XVI. yüzyıl başlarında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Erken devir Osmanlı fetihlerine katılan bir velî olan Akyazılı Sultan'ın buraya gelmesi ve burada defnedilmesi, menâkıbnâmesinde anlatılmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre Akyazılı Sultan, Hacı Bektâş-ı Velî halifelerinden olup Rumeli'nin Türkleşmesinde payı olan gazi (veya alp) erenlerdendir. Evliya Çelebi onun yüz yıldan fazla yaşadığını ve Sultan II. Murad devrinde (1421-1451) öldüğünü yazmakta, tekke ve türbenin kurucusu olarak da Gazi Mihaloğulları'ndan Arslan Bey'i göstermektedir. Mihalli Akıncılar olarak Rumeli'de akınları idare eden Gazi Mihaloğulları arasında Arslan Bey adında bir kişi bilinmiyor ise de âsitânenin bu aile mensuplarından biri tarafından yaptırılıp vakfedildiği muhakkaktır. En azından âsitâne Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) mevcuttu ve Bektâşi

Akyazılı Sultan Türbesi - Varna / Bulgaristan

Akyazılı
Sultan
Tekkesi'nin
meydanındaki
ocak

tekkesi olarak faaliyette bulunuyordu. Rebîülevvel 967 (Aralık 1559) tarihli bir hükümde buraya sızmış olan ve ışıklar denilen Alevî zümrelerin teftişi istenmiştir. Rebîülevvel 1062'de (Şubat 1652) Silistre'den Özi'ye giderken Batova sahasındaki bu âsitâne misafir kalmış olan Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'sinde manzumenin mimarisini tafsilatlı bir şekilde anlatır. Bazı vesikalardan anlaşıldığına göre, Sultan III. Mustafa devrinde (1757-1774) tekkenin idaresinde yolsuzluklar olmuştur. Bu yüzden önceleri çok zengin olan tekke bakımsız kalmış, hayvanları, hatta üstündeki kurşunları bile satılmıştır. 1828'de ise âsitânenin Ruslar tarafından yakıldığı söylenmektedir. Bundan sonra esas tekke binası artık ihya edilememiş, yalnız türbe tarafına tek katlı ahşap binalardan yeni bir tekke yapılmıştır. 1872'de burada misafir edilen F. Kanitz, o sırada Şeyh Halil Baba idaresinde on sekiz devamlı, sekiz geçici dervişin barındığını yazar. Çok geçmeden burası Osmanlı idaresinden çıkmıştır. 1883'e doğru Jireçek, burada sadece bir dervişe rastlamıştır. Çevre hristiyanlar tarafından iskân edildiğinden Akyazılı Sultan da hristiyan azizi Athanasius'un (Sveti Tanaş) makamı yapılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bölge Rumen Devleti'ne geçmiş, o sırada türbe bir müslüman ziyaret yeri olarak korunmuş, II. Dünya Savaşı'nın arkasından da adı Obrişte olarak değiştirilerek Bulgar topraklarına katılmıştır. 1966'da türbe iyi bir halde olmakla beraber içinde hiçbir mefruşat yoktu. Âsitâne binası ise harap durumda idi ve Sveti Tanaş'ın makamı olarak tanıtılıyordu.

Türbe ve âsitâne klasik Türk mimarisi üslûbunda muntazam kesme taştan itinalı şekilde yapılmış binalardır. Her ikisinin de mimarilerinde yedi rakamının hâkim olduğu dikkati çeker. Türbenin, güzel kemerli kapısından geçilen kubbeli bir giriş mekânı vardır. Esas

türbe binası yedi köşeli olarak yapılmıştır. Az ilerisinde, önünde önceleri bir giriş mekânı bulunan âsitâne veya meydanevi de yedi köşeli büyük bir yapıdır. Ekseni üzerinde uçtaki ocağın dışarı çıkıntı halinde olan taşkın kısmı yedi cep-heli olduğu gibi üstündeki yüksek baca gövdesi de yine yedi köşelidir. Evliya Çelebi, meydanevinin üstünün kurşun kaplı bir sivri çatı ile örtülü ve içeride ahşap tavanın nakışlı olduğunu yazar. Hiçbir desteğe dayanmayan bu tavandan 300 kandilli bir top kandel sarkıyor ve mermer döşeli mekânın ortasını bir şadırvan süslüyordu. Rumeli'de kalan Türk hâtıralarının en değerlilerinden olan Akyazılı Sultan Âsitânesi, mimarisi bakımından da Osmanlı tarikat yapılarının en eskilerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 349-352; Semavi Eyice, "Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi", *TTK Belleten*, XXXI/124 (1967), s. 551-600; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri IV*, s. 16-18; M. Kâmil Dürüst, "Bulgaristan'da Ak Yazı Sultan Tekkesi", *Türkiyemiz*, sy. 26, İstanbul 1978, s. 6-10.

SEMAYİ EYİCE

AKYOL, Mehmet Hulûsi

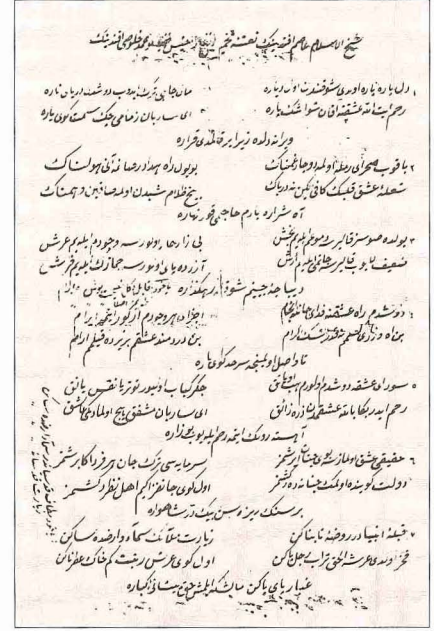
(1888-1964)

Son devir din âlimlerinden.

Yozgat'ta doğdu. Babası Hacı Bekir Ağa, annesi Mevlûde Hanım'dır. İlk öğreniminden sonra Yozgat İdâdî-i Mülkîsi'nde pekiyi derece ile mezun oldu (1904). Daha sonra Kayseri'ye giderek Hamurculu Osman Hulûsi Efendi'nin medresesinde Arapça ve dinî ilimleri tahsil ederek icâzet aldı. Bilgisini ve görgüsünü artırmak maksadıyla İstanbul'a gitti. 1912 yılında yapılan ruûs* imtihanında başarı göstererek müderris unvanını aldı ve

Mehmet
Hulûsi
Akyol

Mehmet Hulûsi Akyol'un Şeyhülislâm Âsım Efendi'nin nazmettiği na'ta yazdığı tahmisten bir sayfa

kayd-ı hayat şartıyla dersiâmlık maaşına bağlandı. Üç yıl kadar Beyazıt Camii müderrisliği yaptı. **Medresetü'l-kudât*** üçüncü sınıf imtihanlarını bitirdikten sonra, öğrencilerin askere alındığı I. Dünya Savaşı yıllarında tahsilini terkederek askerlik görevini yaptı. 1920 yılında Yozgat müftülüğüne tayin edildi. Bu yıllarda Yozgat'ta Medrese-i İlmiyye'de müderrislik yaptı. Ayrıca Dârülhilâfe Medresesi'nde müderrislik ve müdür vekilliği görevlerinde bulundu.

İstiklâl Savaşı'na Yozgat'tan katıldı ve burada kurulan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'ne başkanlık etti. Genç bir müftü olarak gösterdiği gayret ve faaliyetleri sonucunda, bölgede üstün hâkimiyeti olan ve İstanbul hükûmetine bağlılığı ile tanınan Çapanoğulları ailesiyle arası açıldı. İlk Büyük Millet Meclisi'ne Yozgat mebusu olarak katıldı. Mebusluk ile başka bir memuriyetin birleşmeyeceğine dair çıkarılan karar üzerine 14 Mart 1921 tarihinde mebusluktan istifa ederek tekrar Yozgat müftülüğüne döndü. Bu görevde iken medreselerdeki müderrisliğinden başka özel dersler de verdi. Hilâl-i Ahmer, Tenvîr u İrşâd, Mecrûh u Guzâta Yardım gibi hayır cemiyetlerinde çalıştı; Emvâl-i Metrûke Komisyonu âzalığı ve Hey'et-i Tef-tişkiye reisliği yaptı. 15 Haziran 1950 ta-